

עבודה בקבוצה קטנה בגן הילדים

בתחום החינוך הגופני

ושילוב התחום עם תחומי דעת ועם כישורי חיים

חוברת הדרכה לתכנון וליישום
עבודה בקבוצה קטנה בחינוך גופני
במסגרת רפורמת אופק חדש בגני הילדים

כתבה מיכל טל

הקדמה

מטרת החוברת להציג באופן מסודר ואחיד את העקרונות ואת השלבים של היערכות הגננת לעבודה בקבוצה קטנה בעקבות יישומה של רפורמת 'אופק חדש' בגני הילדים במטרה לאפשר ניצול ראוי של המשאב הייחודי שהתווסף לסדר היום הקבוע בגן – עבודה בקבוצות קטנות.

החוברת מתארת את השלבים בהיערכות הגננת לעבודה עם קבוצה קטנה ומתייחס בעיקר להוראת החינוך הגופני בגן הילדים. בבסיס תפיסת הכותבת עומדת ההנחה שהעיסוק בחינוך גופני ושילובו בגן הילדים צריכים להיעשות באופן יומיומי, על ידי הגננת, ושאינן להסתמך אך ורק על מורים מקצועיים שתרומתם במפגש שבועי אחד אינה מספקת את כל צורכי הילדים.

להלן פרק ראשון מתוך החוברת המוצג בשלושה חלקים:

החלק הראשון עוסק בתרומתה של העבודה בקבוצה קטנה בגן הילדים, לגננת ולילדים.

החלק השני מתאר הצעה ל תכנון ויישום פעילות בקבוצה קטנה.

החלק השלישי מציג שתי פעילויות מיני רבות המופיעות בחוברת המדגימות פעילות תנועתית בחינוך גופני המיועדת לקידום מטרות ויעדים במסגרת הפעילות בקבוצה קטנה.

חלק 1

הוראה ולמידה בקבוצה קטנה בגן הילדים

בעקבות רפורמת אופק חדש נוספו בגני הילדים שעות הוראה המכוננות "שעות פרטניות". שעות אלה נועדו להקדשת פרק זמן ארוך יותר מבעבר למפגש אישי בין הגננת לבין ילדי הגן ו/או לפעילות בקבוצה קטנה. הכוונה היא שבתכנון סדר היום בגן הילדים תיעד הגננת מועדי פעילות שבהם היא תציע הזדמנויות למשחק, ליצירה וללמידה במסגרות שונות: עבודה אישית, עבודה בזוגות, עבודה בקבוצות קטנות ובמליאה. העבודה בקבוצה קטנה תעשה ביוזמת הגננת ותכוון על ידה. זו מיועדת להתאמת דרכי ההוראה לילדים המשתתפים בקבוצה. השאיפה היא לקדם את ההתפתחות ואת הלמידה של כל ילד וילדה ולטפח את הכישורים ואת המאפיינים של כל אחד מהם תוך מתן כבוד לשונות.

בהשוואה למסגרת המליאה, מזמנת העבודה בקבוצה קטנה מפגש קרוב ואינטימי בין הגננת לבין הילדים ובין הילדים לבין עצמם. במסגרת זו מתרחשים תהליכים חשובים הן בעבור הילדים והן בעבור הגננת.

תרומת העבודה בקבוצה קטנה לילדים: הגברת תחושת ההשתייכות בקרב הילד, חיזוק האמון ההדדי בין הילד ובין חבריו המקנה לו תחושת ביטחון, ביסוס תחושת המסוגלות האישית, זימון לחוויה פעילה, קידום למידה של תכנים, של מיומנויות ושל ערכים למימוש היעדים בתחומי הליבה, הרחבת תחומי העניין של הילדים, עידוד להבעה עצמית, זימון יחסי גומלין חברתיים ותרגול כישורים חברתיים.

תרומת העבודה בקבוצה קטנה לגננת: מאפשרת לה התבוננות בכל אחד מילדי הקבוצה, זיהוי הבדלים בין-אישיים והתאמה אישית של משימות. תכנון תכנים ודרכי עבודה בהתאמה לילדים בקבוצה, קידום תהליכים חברתיים בין ילדי הקבוצה איכותיים ומבוקרים, הוראה על פי מטרות תכנית הליבה ומעקב אחר ההתקדמות של כל ילד וכן חיזוק הערכתה העצמית והמקצועית של הגננת בעיני עצמה ובעיני השותפים לעשייה החינוכית.

חלק 2

הצעה למתכונת של תכנון ויישום עבודת הגננת בקבוצה קטנה

מטרת פרק זה היא להציע מתכונת לתכנון ויישום עבודת הגננת בקבוצה קטנה בגן הילדים, החל מרגע התכנון המקדים, דרך יצירת הקבוצה ועד לסיכום התהליך.

הנחת היסוד של פרק זה הינה, שעל מנת שהעבודה בקבוצה קטנה תהיה בעלת ערך וכדי שיתקיים בה תהליך מובנה ומעשיר של למידה ושל התפתחות בעבור הגננת ובעבור הילדים, יש לעשותה מתוך חשיבה ותכנון מוקדמים ותוך תיעוד שיקוליה ותובנותיה של הגננת לפני העבודה עם הקבוצה הקטנה ובמהלכה.

בחוברת עצמה ניתן למצוא את המתכונת המלאה לפרק זה וכך דוגמאות לדפי תכנון, דפי צפייה וטפסים המלווים את השלבים השונים שיתוארו להלן.

שלב ב' – הערכה ראשונית ומיפוי

שלב א' – הערכה ראשונית ומיפוי

מטרת ההערכה הראשונית והמיפוי היא לאתר ילדים שעבודה בתחום התנועתי, במסגרת קבוצה קטנה, עשויה לשפר את תפקודם בחיי הגן ובחיי היומיום ולאגור אותם בתחומים: התנועתי, חברתי, רגשי וקוגניטיבי. תהליכי הערכה ומיפוי ייעשו על ידי הגננת, לעיתים תוך כדי התייעצות עם אנשי מקצוע נוספים, המבקרים בגן או עם מומחים בתחום כלשהו כמו פסיכולוג חינוכי, מדריכה, גננת שילוב או מרפאה בעיסוק העובדת עם ילדי שילוב.

לביצוע שלב זה קיימים אמצעים רבים, להלן פירוט חלק קטן מזה המופיע בחוברת: צפייה בילדים הפועלים באופן חופשי בשעת חצר, טופס מיפוי אישי, טופס 'צפייה פתוחה' (המופיעים בתכנית הלימודים בחינוך גופני לגני הילדים), שיחה אישית עם הילד וברור עמדותיו לגבי התחום התנועתי, תשאול הורים, קבלת חוות דעת של איש מקצוע המלמד בגן ו/או של מומחה בתחום התנועתי.

שלב ב' – הרכבת הקבוצה הקטנה

תהליך הרכבת קבוצה קטנה בחינוך גופני ייעשה בשלב שבו הגננת מכירה את מאפייני הילדים ויש בידה ידע מספק ליצירת מיפוי של יכולות הילדים בתחומים: מוטורי, חברתי וקוגניטיבי.

קבלת החלטות על הרכב הקבוצה תעשה תוך הפעלת שיקול דעת ומתן מענה לשאלות הבאות:

1. מה מאפיין את הילדים המרכיבים את הקבוצה הקטנה בחינוך גופני?
2. האם ליצור קבוצה הומוגנית או קבוצה הטרוגנית?
3. האם להרכיב קבוצה למטרות תגבור או למטרת העשרה? (על האבחנה בן השתיים ניתן לקרוא בהרחבה בחוברת).
4. האם לפעול במתכונת של קבוצה קבועה או במתכונת של קבוצה מתהווה?

בחירת מתכונת העבודה תלויה בתחושת הביטחון של הגננת ובניסיונה בהובלת קבוצה בתחום החינוך הגופני, ברמת הצורך של ילדי הקבוצה בתשומת לב ובליווי אישי של גננת, בדינמיקה בין חברי הקבוצה, בתפקוד המיטבי של ילדי הקבוצה בהתאם לגודלה ובכמות המשאבים הרגשיים והפיזיים שיש לגננת כדי לקדם את הקבוצה.

שלב ג' – מטרת המפגש בקבוצה קטנה בחינוך גופני

הגדרת מטרת העבודה בקבוצה קטנה בחינוך גופני היא הכרחית, ונעשית בד בבד עם הרכבת הקבוצה. המטרות יכולות להיות מוגדרות בשני אופנים:

א. מטרות מובהקות בתחום החינוך הגופני. לדוגמה: טיפוח יכולת התנהלות במרחב הכללי ושמירת המרחב האישי של הזולת, העדפת פעילות תנועתית בשעת חצר על פני פעילות ישיבה, הוראת ריקוד למסיבת חג לקבוצת ילדים הזקוקה לסיוע בכך.

ב. מטרות המשלבות חינוך גופני עם תחום דעת או עם כישורי חיים נוספים. לדוגמה: הכנת יום ספורט לילדי הגן תוך חלוקת תפקידים ובחירת הפעילויות הספורטיביות בהתאם לכישורי חברי

הקבוצה, הוראת מושגי יסוד בחשבון ושילובם בתנועה, טיפוח יכולת שפתית באמצעות תיאור תנועה והרחבת אוצר מילים הקשורים לגוף ולתנועתו.

שלב ד' – הצבת יעדים לעבודה בקבוצה קטנה בחינוך הגופני ויצירת טיטות רעיונות

לאחר שהגננת אפיינה את הקבוצה והגדירה את מטרתה המרכזית עליה להציב מספר יעדים.

היעדים ינוסחו באופן שיאפשר לגננת לענות על שאלות מעין אלה:

אילו יעדים יש לקדם?

מהם התכנים שיילמדו בקבוצה הקטנה?

מהן היכולות שיתורגלו?

באילו חוויות יתנסו הילדים?

אילו רעיונות יש להביא למודעות או להבנה?

לאילו מושגים ייחשפו הילדים?

שלב ה' – קביעת משך תקופת המפגשים ותדירותם

לאחר שיהיה בידי הגננת התכנון המקדים, החל מהרכב הקבוצה, דרך מטרתיה ויעדיה ועד לשלב טיטות הרעיונות ליישום, יגיע השלב שבו יהיה על הגננת להעריך כמה מפגשים היא מעוניינת להקדיש לקבוצה הקטנה ובאיזו תדירות תקיים את המפגשים.

קיימות אפשרויות רבות לקביעת משך העבודה בקבוצה קטנה, החל מתקופה קצרה בתדירות גבוהה, דרך קבוצה הפועלת במשך תקופה ממושכת בתדירות נמוכה, ועד לקבוצה הפועלת בתדירות משתנה. בהחלטה בנושא זה אמורה הגננת להתחשב במרכיבים הקשורים להרכב הקבוצה, למאפייני הילדים בקבוצה, למטרות הקבוצה, לרמת דחיפות השגת היעדים, לצורכי הילדים שאינם משתייכים לקבוצה, לאירועים ולחגים ומועדים בלוח השנה.

שלב ו' – יידוע ההורים

יידוע ההורים על פעילות ילדם בקבוצה קטנה בתחום החינוך הגופני או בכל תחום אחר הוא מהלך חשוב לטיפוח הקשר של הגננת עם הורי הילדים בגן ולטיפוח מערכת היחסים ביניהם. העברת המסר תגרום להורים להגביר את תשומת לבם להתפתחות הילד בתחום התנועתי, לחפש דרכים לטיפוח הילד במסגרות נוספות במידת הצורך ולהאיר בפניהם כישורים ייחודיים וחוזקות של הילד.

שלב ז' – פעילות במסגרת קבוצה קטנה ותיעוד ההתקדמות

במשך ההתקדמות בעבודה בקבוצה קטנה חשוב לקיים תהליך בדיקה רפלקטיבי שבו שואלת הגננת את השאלות האלה:

- האם יש התקדמות להשגת המטרה המרכזית שהוצבה?
- האם עלו צרכים חשובים ויעדים נוספים שלא נצפו מראש?
- האם היעדים שהוצבו חשובים לקבוצה או שיש צורך לעדכן אותם או לנסחם ביתר דיוק?
- האם יש צורך בשינוי הרכב הקבוצה, האם יש לגרוע או להוסיף חברים לקבוצה?
- מה חשים הילדים ואיך הם מבטאים את חוויית הפעילות בקבוצה?
- מה קורה לכל פרט בקבוצה ומה קורה לילדים כקבוצה?

חשוב לתעד בכתב או בכל צורה אחרת את התובנות שעלו מתוך שאלות אלו ואחרות. אפשר לסכם את התובנות מדי 2-3 מפגשים, ולציין הערות חשובות להמשך.

חלק 3 הצעה לפעילויות תנועתיות בגן הילדים

למאמר זה נבחרו לדוגמא, מתוך החוברת, שתי פעילויות תנועתיות בחינוך גופני, שמטרתן לקדם את התחום התנועתי בגן, תוך שילוב עם תחומי דעתאחרים ועם כישורי חיים נוספים.

דוגמא לפעילות 1- פק..פקק...פקקים

פעילות תנועתית בנושא המרחב האישי, המרחב הכללי ומושגי יחס במרחב

מטרות הפעילות

- אבחנה בין המרחב האישי למרחב הכללי
- תכנון תנועה במרחב הכללי תוך התייחסות לבטיחות שלי ושל האחרים
- הכרת מושגי היחס במרחב ותנועה : לפני, מעל, מתחת, לצדי, בין, מאחורי ולפני
- שיכלול התנועות הבסיסיות

מהלך הפעילות

1. כל ילד מקבל 10 פקקים ו 10-מדבקות עגולות קטנות בצבע מיוחד משלו או 10 פקקים באותו גודל, צורה וצבע הנבדלים מהאחרים.
2. כל ילד מסדר כרצונו את הפקקים שקיבל, הסיידור ייעשה רק באזור הישיבה שלו (מרחב אישי).
3. הגננת תשאל כל אחד מהילדים מה ייצר בעזרת הפקקים? במכוון או שלא במכוון : (אילו צורות, איזה סוגי קווים, דמויות, מה מזכירה לו הצורה וכד'.
- תאפשר לילדים להתייחס מילולית לצורות של חבריהם....
4. להנחית הגננת, כל ילד ינוע בהתייחסות לצורה שיצר לעצמו : מעל, מסביב, מצד אחד למשנהו, תוך הצורה ומחוצה לה.
- האם יש לצורה אחר /לפנים? צד אחד וצד שני? לחלק יש לחלק אין? וכד'
5. הילדים ינועו במרחב הכללי, בצורות התקדמות שונות, מבלי לפגוע במה שיצרו חבריהם : בהליכה, בקפיצות, הליכה לאחור, בקפיצות רגל אחת, על...4.
6. הילדים ינועו בן הפקקים במרחב הכללי, לסימן יעצרו ליד צורה של חבר וינוע בהתאם למושג המנחה : מעליה, סביבה, מצידיה וכד'
7. הילדים ינועו בזוגות בן הפקקים תוך התייחסות להנחיות שונות : לתאם קצב בניהם, להחליט על מסלול המקובל על שניהם, באילו 3 או 2 צורות יעברו, לתכנן צורת ההתקדמות.

דוגמא לפעילות 2: הליכה ספורטיבית בגן הילדים

הפעילות המוצעת

הליכה ספורטיבית במסלול קבוע בקרבת הגן, לטיפול היכולת האירובית של הילדים, לחינוך להתמדה בפעילות גופנית קבועה ומתונה ולחיזוק הקשר עם חברי הגן ועם הסביבה הקרובה לגן.

מטרות הפעילות

- הקניית הרגלים לפעילות גופנית קבועה בלוח הזמנים השבועי.
- המרצת פעולת מערכות הלב והריאה.
- הגברת מודעות גופנית למתרחש בגוף במהלך פעילות גופנית ולתרומתה לבריאותנו.
- הזדמנות להשתתפות בפעילות קבוצתית לטיפול תחושת שייכות לקבוצה.
- התייחסות לסביבה האנושית והטבעית הקבועה והמשתנה הנגלית לנו בעת ההליכה.

פירוט הפעילות

הגדרת שניים עד שלושה ימים קבועים בלוח הזמנים השבועי של הגן בו ילדי הגן יוצאים להליכה ספורטיבית.

משך ההליכה כ-15 דקות בכל פעם.

יידוע מוקדם של ההורים והילדים אודות מועדי ההליכה והצורך בהגעה בנעלי ספורט.

ההליכה תתבצע במסלול בטוח בקרבת הגן, ללא תנועת רכבים או מכשולים אחרים.

בתחילה - צעידות בהן הגננת מנחה את קצב אחיד לכל ילדי הגן, המתחשב בשונות הגופנית.

בהמשך - הגננת תאפשר לילדים לבחור את קצב ההליכה המתאים להם מבין שתי האפשרויות :
האחת קצב בינוני והשנייה קצב מתון יותר.

בראש כל קבוצה יצעד מבוגר שיוביל את ההליכה וינחה את קצבה.

בסיום הפעילות, חשוב לקיים שיחה על תחושות הגוף לאחר הפעילות ולהפנות תשומת ליבם של הילדים למתרחש בגופם, זאת לשם הגברת המודעות הגופנית של הילדים.
נושאים כגון : דפיקות הלב, הזעה, עייפות וכד'

ביבליוגרפיה

טל, מי' (2010). אוסף פעילויות תנועתיות – שילוב החינוך הגופני עם כישורי חיים ותחומי דעת נוספים
בגן הילדים (טיוטה).

משרד החינוך, האגף לחינוך קדם יסודי (2002). מבטים – מסתכלים בסביבה טבעית על ילדים. משרד
החינוך גף פרסומים.

משרד החינוך, האגף לחינוך קדם יסודי (2010). עשייה חינוכית בגן הילדים, קווים מנחים לצוות
החינוכי. משרד החינוך גף פרסומים.

משרד החינוך, האגף לחינוך קדם יסודי (2011). הנחיות לעבודה בקבוצה קטנה מתוך עשייה חינוכית
בגן הילדים. משרד החינוך גף פרסומים.

משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית האגף לתכנון ולפיתוח תכניות (2007). חינוך גופני – תכנית
הלימודים בחינוך גופני לגן הילדים. תל אביב: משרד החינוך אמרכלות.